

Розділ 3. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94(477)

Іван Хома

ПЕРЕГОВОРНИЙ ПРОЦЕС ЗУНР ІЗ ДЕЛЕГАЦІЄЮ ГЕНЕРАЛА Ю. БАРТЕЛЕМІ

У статті розкрито роботу дипломатичної місії Антанти на чолі з генералом Ю.Бартелемі у лютому-березні 1919 р., позицію ЗУНР та рекомендації міжнародної делегації щодо унормування українсько-польського військового конфлікту.

Ключові слова: ЗУНР, УНР, Польща, переговорний процес, генерал Ю.Бартелемі.

Актуальність проблеми пов'язана з тим, що у новітній історії України важливе місце займає участь міжнародних делегацій у вирішенні різних за значенням та характером українських питань. Перший досвід організації офіційних міжнародних зустрічей та переговорів, а також участі в них припадає на добу Української національної революції 1917–1921 рр. Часто від результатів роботи цих делегацій і внутрішньополітичної ситуації в Україні залежав процес державотворення та результат міжнародної підтримки.

Наукова новизна полягає в тому, що в статті на основі фундаментальних праць української та польської історіографії виокремлено та узагальнено фактичний матеріал щодо переговорів між ЗУНР та делегацією Антанти генерала Ю. Бартелемі.

Об'єктом роботи є міжнародна делегація генерала Ю.Бартелемі та уповноважені від ЗУНР під час переговорів в лютому-березні 1919 р.

Предметом публікації є робота делегації генерала Ю.Бартелемі у розв'язанні українсько-польського збройного протистояння в Галичині в лютому-березні 1919 р., позиція польської та української сторін, характер та зміст переговорів.

Мета дослідження – показати вихідні позиції трьох сторін, ставлення до них один в одного та результати переговорів.

Завдання статті чітко відстежити умови та перебіг усіх етапів переговорів.

Положення статті найбільш ґрунтовно відображені у працях О.Карпенка [4], М.Литвина [1] та Л. Вишчельські [6]. Ці дослідники в рамках розв'язання проблеми українсько-польських військово-політичних змагань не оминають приїзд та роботу в Галичині делегації генерала Ю.Бартелемі.

Поразка Австро-Угорської імперії в Першій світовій війні призвела до незворотних процесів – утворення національних держав. До цього процесу долучились і українці Східної Галичини, Буковини та Закарпаття, громадсько-політичний провід яких 18–19 жовтня 1918 р. у Львові задекларував утворення Української держави в рамках етнічних кордонів. Утім спроби українських політичних сил впродовж останньої декади жовтня 1918 р. офіційно отримати від австрійського уряду право на владу виглядало досить наївно. Чи варто було очікувати справедливого поділу австрійським урядом Галичини між поляками та українцями? Очевидно, що ні. Про це більш ніж переконливо свідчить політика Австрійської імперії впродовж XIX – початку XX ст. щодо українсько-польських відносин. Адже не було закладено жодних політико-правових механізмів, які б дали змогу розв'язувати територіальні суперечки без порушення етнічних меж, а також виключити можливість вирішення цієї проблеми збройним протистоянням. Загалом все зводилось до того, що влада у Східній Галичині буде передана Польській ліквідаційній комісії (ПЛК), яка 28 жовтня почала працювати в Кракові. На 1 листопада був запланований приїзд ПЛК до столиці краю міста Львова для того, щоб перебрати владу в намісника. У результаті для українців єдиним шляхом відродити свої історичні права на незалежну державу в рамках етнічних меж стало застосування сили.

Загальновідомо, що зранку 1 листопада 1918 р. силовий сценарій захоплення українцями влади у Львові було успішно реалізовано. Листопадовий переворот, який фактично було проведено без пострілів та людських втрат переріс у масштабне українсько-польське збройне протистояння, яке в українській історіографії отримало назву "українсько-польська війна" [1], а у польській "польсько-українська" [2]. Адже широкі верстви польського населення та політичні сили не піддавали сумніву свої права на Східну Галичину з центром у Львові. Факт силового захоплення українцями влади у Львові пов'язаний з тим, що польські громадсько-політичні кола та преса проігнорували проголошення відродження засад Української держави 19 жовтня 1918 р. [2, с. 377].

У розв'язання збройного конфлікту втрутились країни Антанти, які взяли на себе повноваження стабілізувати повоєнну ситуацію та побудувати нову геополітичну карту Європи. Якщо у ставленні до незалежності Польщі між ними панувала повна єдність, то стосовно ЗУНР, зокрема у Англії, була окрема думка. Ця думка ще у листопаді 1918 р. була оформлена у меморандум закордонного

відомства Англії, який рекомендував Антанті вплинути на Варшаву задля припинення бойових дій і розглянути можливість визнати незалежність ЗУНР або об'єднання Галичини з Наддніпрянщиною [3, с. 63].

Загалом упродовж листопада 1918 р. – першої половини січня 1919 р. робота різних дипломатичних місій у Польщі та Східній Галичині зводилася до вивчення ситуації та пошуку механізмів примирення ЗУНР з Польщею. Дипломатичні представництва ЗУНР та Польщі активно намагалися роз'яснити зміст та суть конфлікту, свої права, схилити на свою сторону міжнародних посередників та показати межі компромісу.

У середині січня 1919 р. виникла потреба сформувати військово-дипломатичну делегацію Антанти для проведення ефективних переговорів. У результаті сформували чисельну комісію на чолі з французьким генералом Ю. Бартелемі. Комісія 24 січня 1919 р. прибула до Львова. До її складу входили: від Франції – майор де Летоїле, майор Вікер і капітан Ламарк; від США – професор Р. Лорд, поручник Фостер і капітан Д. Басс; від Англії – генерал Картон де Віарт, полковник Сміт і капітан Моуль; від Італії – майор Стабіле і поручник Порголессі. Разом з ним ще прибуло 67 офіцерів і солдатів. Делегацію супроводжували польський міністр Валькович, професор Домбровський та інші [4, с. 276].

Ця делегація отримала завдання досконало вивчити політичне, економічне і військове становище, національно-культурні відносини у регіоні та підготувати змістовний і вичерпний звіт Паризькій конференції. Водночас розглянути на місці перебіг і перспективи українсько-польської війни, зокрема, чи її варто продовжувати чи домогтися порозуміння між поляками і українцями [1, с. 262].

Утім перед приїздом до Львова, делегація побувала у Кракові, Варшаві, Перемишлі, де мала зустріч з першими особами Польщі. Жодної попередньої зустрічі з українськими дипломатичними колами та першими особами ЗУНР не було проведено. Очевидно, що навіть без показових прийомів і зустрічей, потужного інформаційного супроводу в пресі, делегація Ю. Бартелемі була відверто на стороні Польщі.

2 лютого 1919 р. відбулася перша зустріч Ю. Бартелемі з українською делегацією, очолюваного полковником Іваном Омеляновичем-Павленком. Згідно з дорученням уряду ЗУНР та начальної команди Галицької армії, українські представники заявили, що готові укласти перемир'я по демаркаційній лінії – р. Сян. Ю. Бартелемі не висловив жодних пропозицій. Адже відомо, що на той час Польща готова була йти на компроміс, якщо демаркаційна лінія буде проведена по річках Буг та Дністер. Через декілька днів Ю. Бартелемі виїхав до Варшави, де 12 лютого 1919 р. зустрівся з прем'єр-міністром і міністром закордонних справ І. Падеревським та Ю. Пілсудським. Предметом розмови стало проведення демаркаційної лінії по Бугу та Дністру. Ю. Пілсудський погодився передати українцям ще й колію Стрий-Лавочне [1, с. 263].

15 лютого поточного року на засіданні місії у Варшаві Ю. Бартелемі міркував над тим, якими засобами можна змусити українців прийняти умови Антанти. Не придумавши переконливих аргументів, звів свою доповідь до відвертого фальсифікування стану справ та намагався переконати присутніх у неспроможності українців до державного будівництва [5, с. 123].

Після цього Ю. Бартелемі розпорядився розпочати другий раунд переговорів з командуванням Галицької армії. Це співпало з початком 16 лютого 1919 р. масштабної наступальної операції Галицької армії зі стратегічною метою – здобути Львів. Польські сили були не готові до такого раптового наступу [6, с. 31].

Неочікуваним наступ став і для делегації Антанти. 18 лютого 1919 р. Ю. Бартелемі надіслав командувачу Галицької армії М. Омеляновичу-Павленку телеграму, в якій вимагав негайно припинити бойові дії для переїзду делегації з Перемишля до Львова. М. Омелянович-Павленко відмовився припинити бої [7, с. 154]. Утім виконав наказ Президента ЗУНР Є. Петрушевича пропустити місію Ю. Бартелемі до Львова [5, с. 122]. Штаб Галицької армії розташовувався у містечку Ходорів, що приблизно у 60 км на південь від Львова.

20 лютого 1919 р. Ю. Бартелемі зі Львова надіслав М. Омеляновичу-Павленку чергову телеграму з вимогою припинити бої і забезпечити проїзд делегації до Ходорова. Командувач української армії забезпечив проїзд, але бої на фронті не зупинив. У своїх спогадах ці події М. Омелянович-Павленко оцінив так: "Не треба доводити, що самий факт можливості переговорів дуже шкідливо відбивався на наших замірах. Уряд не знайшов можливості відмовити відпоручникам держав-переможців" [7, с. 155].

22 лютого 1919 р. делегація Антанти у складі генералів Ю. Бартелемі та Картона де Віара, професора Лорда, полковників Моля та Сміла, майорів Вікера та Стабіле і супроводжуваних осіб приїхала до Ходорова. Делегацію зустріли командувач Галицької армії М. Омелянович-Павленко та начальник штабу В. Курманович. Оскільки, зі слів М. Омеляновича-Павленка, "ген. Бартелемі вже

мав між нашим вояцтвом вироблену славу нашого гострого противника, ... я попросив полк. Курмановича довести до відома комісії, що для кращого перебігу наради бажано, щоби головував ген. Картон де Віяр" [7, с. 155]. Пропозицію було прийнято і у приміщенні штабу розпочалось перше засідання. Бої на фронті не припинялися.

Переговори розпочалися із заяви Картона де Віяра: "18-го ц.м. ми звернулись до Вас з вимогою завішення зброї в цілі прибуття нашої місії з Перемишля до Львова. Натомість Ви відповіли генеральною битвою на всьому фронті. Ми питаємо Вас: це є визов супроти держав Антанти? Коли ні, то ми ставимо Вам негайне домагання припинити розпочату Вами генеральну битву. На відповідь даємо Вам 5 хвилин". М. Омелянович-Павленко відповів, що оперативні обставини не давали змоги зупинити відразу бої, а щодо припинення боїв взагалі, то це є повноваженням уряду ЗУНР. Відповідь командувача Галицької армії задовольнила делегатів Антанти. Картон де Віяр запитав скільки потрібно часу, щоб припинити бої? Порадившись з В. Курмановичем, М. Омелянович-Павленко заявив, що відповідь від уряду буде до третьої години дня. Делегати погодилися чекати. Після цього Ю. Бартелемі представив командуванню Галицької армії проект мирної угоди [7, с. 155–156].

У проекті йшлося про встановлення демаркаційної лінії, яка мала б проходити вздовж Бугу, кордонів Жовківського і Кам'янецького, Львівського і Кам'янецького, Львівського і Перемишлянського повітів, повертати на південний схід від Бірки і Вибранівки, а потім східною межею Дрогобицького та Турківського повітів. За поляками мав опинитися Дрогобицько-Бориславський нафтовий басейн [5, с. 125; 8. с. 166].

Безумовно, такі умови були неприйнятні для української сторони, зважаючи на успішний розвиток Вовчухівської наступальної операції, блокування Львова й цілковиту стабільність фронту на інших ділянках [1, с. 266]. Приблизно о 14.30 год. прийшла відповідь зі Станіслава, у якій зазначалося, що Державний Секретаріат ЗУНР зможе прийняти рішення тільки зранку 23 лютого. Антантівська делегація, не сперечаючись, виїхала до Львова. При тому було досягнуто домовленостей продовжити переговори у Львові. М. Омелянович-Павленко розуміючи, що делегація Ю. Бартелемі підтримує Польщу, її приїзд до Ходорова оцінив досить позитивно. Адже це була нагода "правильного інформування держав Антанти про Українську Галицьку Армію. Ці й інші відвідини комісії та витривалість нашого війська в боротьбі з сильнішим противником спричинилися до того, що в 1919 р. наша армія мала славу найкращої військової групи на Сході Європи" [7, с. 157].

Увечері 23 лютого 1919 р. до Львова прибула українська делегація на чолі з віце-президентом Української Національної Ради Л. Бачинським. До складу делегації входили полковник М. Тарнавський, отець Ф. Бонн, який був перекладачем. Польську сторону представляли полковник М. Кульнський, майори Я. Гемпель та Я. Маріанський. Обговорювали питання про перемир'я. 24 лютого учасники підписали договір про припинення бойових дій з 25 лютого [5, с. 124].

Зранку 25 лютого 1919 р. переговори продовжились. Для їх проведення до Львова прибула українська делегація у складі В. Охримовича, О. Бурачинського, С. Витвицького, М. Лозинського, В. Охримовича, В. Темницького, Ф. Бонна, полковників К. Гужковського та К. Слюсарчука, підполковника В. Фідлера та отамана Т. Рожанковського. Польське представництво очолив А. Скарбек. Основна дискусія знову розгорнулася навколо демаркаційної "лінії Бартелемі". Українська делегація обстоювала кордон по річці Сян, у той час коли польська сторона – лінію Берестечко-Рогатин-Галич-Калуш. Більш за все ця лінія, була заявлена, щоб пізніше показати, що поляки готові йти на компроміс.

Зрозуміло було, що жодна сторона не готова шукати компромісу. Адже із самого початку роботи делегація Антанти не зайняла позицію пошуку компромісу з самодостатнім суб'єктом переговорів – ЗУНР. У результаті перші тристоронні переговори у Львові виявились безрезультативними. Ю. Бартелемі запропонував провести ще одну зустріч з галичанами 27 лютого 1919 р. в Ходорові, учасником якої мав стати Головний отаман УНР С. Петлюра [1, с. 266].

Між іншим політичні та військові сили Польщі запевняли, що йдуть на компроміс, адже законним для них було вимагати проведення демаркаційної лінії по р. Збруч [5, с. 126].

Запланований на 27 лютого 1919 р. черговий раунд переговорів розпочався вчасно. Цього разу, як пише М. Омелянович-Павленко: "партія розігравалась між С. Петлюрою та Ю. Бартелемі. Небіжчиків (С. Петлюрі – авт.) дуже шкодило незнання чужих мов, але не дивлячись на це, він був гідним заступником української справи" [7, с. 161]. Зокрема, С. Петлюра домагався від місії Антанти визнання самостійності УНР і ЗУНР, фінансової та військової допомоги для продовження війни проти більшовицьких військ в Україні. У відповідь місія Антанти, яка робила останні спроби утвердити "лінію Бартелемі", вимагала від С. Петлюри тільки поступок, не даючи ніяких конкретних гарантій про допомогу [4, с. 280]. На переговорах стало зрозуміло, ще мета місії Антанти,

стабілізувавши українсько-польські відносини, переорієнтувати Галицьку армію на більшовицький фронт. Очевидно, що це також було певною ціллю і С. Петлюри, який приїхав до Ходорова не тільки на переговори з Антантою, але і просити військову допомогу для ЗУНР [7, с. 160]. Адже після того, як 4–5 лютого 1919 р. війська армії УНР покинули Київ та почали відступати на захід, більшовицький фронт втримувати ставало усе важче [8, с. 69].

27 лютого 1919 р. жодних домовленостей не було досягнуто. На наступний день делегації ЗУНР та Польщі отримали від місії Ю.Бартелемі проект договору про перемир'я. Документ складався з двох пояснювальних записок, договору і карти розмежування. Його суть зводилася до припинення бойових дій з моменту підписання перемир'я, відступу військ за вказану лінію (стосувалось тільки українців), звільнення полонених та інтернованих. У соціальному додатку зазначалося, що половину видобутку нафтового басейну поляки мусять продавати Українській державі. У спеціальному меморіалі до української і польської сторін генерал попереджав про те, що до його компетенції належить припинення воєнних дій і встановлення тимчасового перемир'я, а далі проблеми вирішуватиме Паризька конференція. Він попередив, що чекатимуть уповноважених для підписання перемир'я на їх умовах у Львові до 8 год. 5 березня 1919 р. [1, с. 268].

Вручаючи проект делегатам ЗУНР О.Бурчинському, С.Витвицькому та М.Лозинському, Ю.Бартелемі попередив їх, що хоча становище на фронті у даний момент склалося на користь ЗУНР, Польща може незабаром розпочати наступ, маючи допомогу армії Ю.Галлера [10, с. 161].

Незважаючи на тиск місії Ю.Бартелемі і бажання галицького керівництва зберегти добрі відносини з Антантою, зазначені умови Державний Секретаріат відкинув. Делегація ЗУНР, їдучи зі Львова через Ходорів, доручила начальній команді Галицької армії відновити бойові дії на фронті. 1 березня 1919 р. М.Омелянвич-Павленко видав відповідний наказ, який завершувався словами: "До зброї, товариші коменданти, старшини, стрільці і козаки! Хай нас розсудить залізо і кров!" [7, с. 161–162].

У зв'язку з відновленням бойових дій 1 березня 1919 р. Ю.Бартелемі, який чекав до визначеного терміну у Львові, надіслав М.Омелянвичу-Павленку телеграму, в якій ультимативно заявив: якщо українська сторона не припинить вогонь, вона бере на себе відповідальність за зрив перемир'я, а місія 2 березня покине Львів. Голова уряду ЗУНР С.Голубович радіограмою зазначав, що місія Ю.Бартелемі у своїй діяльності і пропозиціях враховувала лише інтереси польської сторони, мала намір віддати половину території ЗУНР Польщі. Незважаючи на щире бажання жити у мирі з сусідами, українці мусять захищатися. С.Голубович пропонував надіслати у Галичину іншу, незалежну місію [1, с. 269].

Делегація Антанти 3 березня 1919 р. виїхала до Варшави [4, с. 282]. Ю.Бартелемі прозвітував представнику Антанти у Польщі Ж.Нулансу про невдачу, спричинену українцями. До речі, Ж.Нуланс, висловлюючи обурення з цього приводу, здебільшого звинувачував С.Петлюру. Делегація Ю.Бартелемі склала відверто антиукраїнський звіт особисто Ллойд Джорджу, В.Вільсону та Ж.Клемансо й рекомендувала, посилаючись на загрозу падіння Львова і воєнні успіхи Галицької армії, якнайшвидше вислати до Польщі армію генерала Ю.Галлера та значну кількість зброї [3, с. 64].

Упродовж квітня-травня 1919 р. Антанта надала Польщі значну військову допомогу, яка і визначила долю українсько-польської війни у липні 1919 р. Оцінюючи ситуацію з сьогодення, стає очевидним, що події лютого – початку березня 1919 р. були далекі від послаблення конфронтації між двом націями, а тільки започаткували складну дискусію українсько-польського порозуміння, яка розтягнулася на багато десятиліть.

Список використаних джерел

1. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 / М.Литвин. – Львів, 1998. – 488 с. 2. Klimecki M. Polsko-ukraińska wojna o Wschodnią Galicję 1918–1919: polskie spojrzenie / M.Klimecki // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 18.: Західно-Українська Народна Республіка: до 90-річчя утворення / НАН України, Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича. – Львів, 2009. – С. 373–384. 3. Красівський О. Антанта і відродження української й польської державності в 1918–1921 рр. / О.Красівський // Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920, Варшава, 2010. – С. 53–69. 4. Карпенко О. З історії Західно-Української Народної Республіки (До 85-річчя з дня народження професора О.Ю.Карпенка) / [За заг. ред. М.Кугутяка]. – Івано-Франківськ, 2006. – 494 с. 5. Макарчук С. Українська Республіка галичан / С.Макарчук. – Львів, 1997. – С. 192. 6. Wyszczelski L. Wojna o kresy wschodnie / L.Wyszczelski. – Warszawa, 2011. – 490 s. 7. Омелянвич-Павленко М. Спогади командарма (1917–1920): Документально-художнє видання / [Упоряд.: М.Ковальчук]. – Київ, 2007. – 608 с. 8. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. – Львів, 1995. – 368 с. 9. Хома І. Січові Стрільці. Створення, військово-політична діяльність та збройна боротьба Січових Стрільців у 1917–1919 рр. / І. Хома. – Київ, 2011. – 104 с. 10. Західно-українська народна республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті / [Гол. ред. Ярослав Ісаєвич; упоряд.: Микола Литвин, Іван Патер, Ігор Соляр]. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2009. – С. 161.

Иван Хома**ПЕРЕГОВОРНЫЙ ПРОЦЕСС ЗУНР С ДЕЛЕГАЦИЕЙ ГЕНЕРАЛА Ю. БАРТЕЛЕМИ**

В статье раскрыто работу дипломатической миссии Антанты во главе с генералом Ю.Бартеlemi в феврале-марте 1919 г., позицию ЗУНР та рекомендации международной делегации относительно нормирования украинско-польского военного конфликта.

Ключевые слова: ЗУНР, УНР, Польша, переговорный процесс, генерала Ю.Бартеlemi.

Ivan Khoma**NEGOTIATION PROCESS WITH THE DELEGATION ZUNR GENERAL J. BARTHELEMY**

Analyzed the work of the diplomatic mission of Antanta headed by General J. Barthelemy in february-march 1919, position ZUNR and recommendations of international delegation to end the Ukrainian-Poland military confrontation.

Key words: ZUNR, UNR, Poland, Negotiation process of General J.Barthelemy.

УДК 325.86 (594)**Антон Галушка-Адайкін****“РУХ 30 ВЕРЕСНЯ” ТА ПАДІННЯ “КЕРОВАНОЇ ДЕМОКРАТІЇ” В РЕСПУБЛІЦІ ІНДОНЕЗІЯ**

Стаття присвячена невдалій спробі державного перевороту, що відбувся у 1965 році в Індонезії. У статті розглянуто перебіг подій, що передували спробі перевороту. Значна увага приділяється політиці, яку впроваджували Сукарно та Компартія Індонезії, висвітлюються індонезійсько-китайські відносини напередодні спроби перевороту.

Ключові слова: компартія, переворот, Сукарно, Сухарто, Халім.

Актуальність проблематики обумовлена тим, що події, які відбулися упродовж кінця вересня – початку жовтня 1965 року в Республіці Індонезія стали визначальними в історії цієї держави. Невдала спроба державного перевороту стала кінцем для ідеологічної системи “керованої демократії”, створеної “батьком” індонезійської революції Сукарно, першим президентом країни, й відповідно початком нової ери в історії Індонезії, що асоціюється із постаттю Сухарто.

Наукова новизна полягає у тому, що упродовж тривалого часу еволюція Республіки Індонезія залишалася поза увагою радянської та вітчизняної наукової думки. Це дослідження є одним із перших, у якому на основі аналізу широкого кола матеріалів, що вперше уводяться до українського наукового обігу, висвітлюється генеза індонезійського суспільства у період, що досліджується.

Об’єктом дослідження є суспільно-політичний розвиток Республіки Індонезія у 1964–1965 рр. та події, пов’язані зі спробою державного перевороту в країні у вересні-жовтні 1965 року.

Предметом дослідження є діяльність державних установ Індонезії, армії, політичних партій та об’єднань, особистостей упродовж періоду, що досліджується.

Метою цієї статті є всебічний аналіз подій, пов’язаних зі спробою перевороту в Республіці Індонезія у вересні-жовтні 1965 року.

Основними завданнями дослідження є послідовне та хронологічне висвітлення подій у Республіці Індонезії напередодні та під час спроби державного перевороту, аналіз діяльності Компартії Індонезії, висвітлення політичної боротьби у країні, що призвела до кривавих подій у вересні-жовтні 1965 року.

Серед праць, присвячених генезі Республіки Індонезія у середині 60-х років ХХ ст., слід виділити роботи В. Андерсона [2], Бурхана та Субекті [4], які висвітлювали не тільки перебіг подій під час спроби перевороту, а також надали широкий фактичний матеріал щодо передумов зазначених подій. А. Брекмена [5–6], який зосередив увагу на катастрофі, що спіткала Компартію після невдалої спроби перевороту. Ю. Сундхауссен [14] всебічно висвітлює роль військових у перебігу подій, що досліджуються, а також біографію другого президента Індонезії Сухарто, написану Р. Елсоном [7].

Антиамериканські настрої у суспільстві, що “підігрівалися” новинами з В’єтнаму, усунення від влади М. Хрущова в СРСР, зробили можливим подальше зближення Індонезії та Китаю, у якому 16 жовтня 1964 року проведено перше випробування ядерної зброї. На початку листопада президент Індонезії Сукарно зустрічається з Чжоу Енлаєм у Шанхаї, де вони проводять таємні переговори.